

Gjentakelser og utenomstakk får ikke spørsmålene om justismordprosjektet til å forsvinne, skriver Eivind Kolflaath.

Unnvikelsens retorikk

Av Eivind Kolflaath, professor i filosofi og rettsvitenskap, Universitetet i Bergen

I Klassekampen 18. juni har litteraturprofessor Arild Linneberg et lengre innlegg med tittelen «Domstolens løpegutt». Innlegget er en respons på min artikkel i Nytt Norsk Tidsskrift 2016 nr. 1-2 om justismordprosjektet drevet av Linneberg og to andre litteraturvitere i Bergen (Johan Dragvoll og Bjørn C. Ekeland), og på Klassekampens intervju med meg 27. mai om denne artikkelen.

Innlegget kan også betraktes som et svar på mitt innlegg i Klassekampen 31. mai med tittelen «Åtte bøker, Arild Linneberg?». Bakgrunnen var oppsiktsvekkende opplysninger fra Linneberg i Klassekampen 27. mai om publisering, hvor det var en betydelig avstand mellom Linnebergs påstand om «åtte bøker de siste seks årene» og den ene boken jeg kjente til. I det siste innlegget har Linneberg nedjustert antallet bøker til én, uten å kommentere differansen på syv.

Spørsmålet om antallet bøker kan altså anses besvart. Men dette er også det eneste Linneberg avklarer i sitt innlegg. Min artikkel i Nytt Norsk Tidsskrift gir en særlig oppfordring til å besvare følgende seks spørsmål:

- Hva mener de tre forskerne med betegnelsen «justismord»?
- Hva vil det si at en fortelling er «falsk», og hva vil det si at en fortelling er «fiktiv»?
- Hvordan gir det økt forståelse av fenomenet bevisbedømmelse å omtale bevis som «tegn»?
- Hvordan kan Aristoteles' begrep om «sikre tegn» tjene som grunnlag for å kritisere domfellelser i norske straffesaker?
- Hvorfor kan ikke bevis som hver for seg er utilstrekkelige for domfellelse, samlet oppfylle beviskravet?

- Hvordan kan det jeg omtaler som en «nedlatende og delvis raljerende» fremstilling av jurister og rettsvitenskap, være egnet til å skape tverrfaglig dialog mellom litteraturvitenskapen og rettsvitenskapen?

Dette er spørsmål som det skulle være enkelt å besvare, dersom svarene fantes. Men Linnebergs innlegg handler i liten grad om dette. På sedvanlig vis skriver han om forskere han angivelig har samarbeidet med, om anerkjennelse fra andre, om antallet publikasjoner (som med unntak av den ene boken for det meste må være fra andre forskere enn de tre jeg har omtalt), om nettverket Linneberg deltar i, og så videre. Og i de korte partiene hvor noen av de seks spørsmålene berøres, er det et slående trekk at Linneberg ikke forklarer det jeg har fremhevet som uforklart, men stort sett bare gjentar det uforklarte. Linneberg viker unna en diskusjon om det substansielle.

Min artikkel i NNT handler om et justismordprosjekt som mislykkes med sin uttalte tverrfaglige ambisjon. Som jeg skriver i artikkelen, hjelper det ikke å bruke «jurister fra flere land» (forordet i *Justismordets retorikk*) som garantister for prosjektets tverrfaglighet, hvis det angivelige samarbeidet ikke vises igjen i tekstene.

For å begynne med det siste av de seks spørsmålene: Linneberg avviser at de har drevet raljering. Men det jeg sikter til, er vel det samme som Linneberg andre steder kaller «satiren» i prosjektet, og som han forsvarer. Og det er like uforklart hvordan satire over jurister og rettsvitenskapen legger til rette for tverrfaglig dialog.

Om justismordbegrepet kan vi blant annet lese at Ståle Eskeland «definerte justismord som alvorlige rettsfeil». Det tviler jeg på. I en debatt i et juridisk tidsskrift om ordet «justismord» gjorde han seg til talsmann for det jeg i NNT-artikkelen har kalt «ordboks betydningen» – at en uskyldig person er blitt domfelt, eller (litt snevrere) at en person er domfelt for en handling vedkommende ikke har begått (Lov og Rett 2007 nr. 7). Og da vi hadde en faglig diskusjon om temaet justismord vinteren 2014 i vokterboligen hans oppe på Slirå, holdt han fast ved dette.

Definisjonen av «justismord» som «alvorlig rettsfeil» er lite avklarende, ettersom «rettsfeil» kan bety så mangt, og det i tillegg oppstår avgrensingsproblemer som følge av den normative kvalifiseringen «alvorlig». Men vel så viktig i denne sammenhengen er det at Linnebergs nye definisjon er uforenlig med en rekke utsagn om justismord i tekstene fra de tre forskerne, blant annet nettopp den setningen i det felles

innledningskapitlet i *Justismordets retorikk* som tilsynelatende er et forsøk på en definisjon. Slik tømmes ordet «justismord» for mening.

Videre vil uklarheten om hva det betyr at en fortelling er «falsk», smitte over på Linnebergs utsagn i Klassekampen om at deres konklusjon i *Justismordets retorikk* er at «falske fortellinger er hovedårsaken til justismord». I en fyldigere omtale av justismordprosjektet som vil ligge åpent tilgjengelig på min hjemmeside fra 1. august, utdyper jeg hva som er problemet med en slik «konklusjon». Jeg er naturligvis helt enig med Linneberg i at en domfellelse i en straffesak bygger på en fortelling om hva som har skjedd, nemlig den fortellingen retten presenterer i domsteksten som bevist utover enhver rimelig tvil. Men fra denne selvfølgeligheten følger det med logisk nødvendighet at hvis den tiltalte ble utsatt for et «justismord» – i den forstand at vedkommende ble domfelt for noe han eller hun faktisk ikke hadde gjort – så var den fortellingen retten bygget på, «falsk», i betydningen ikke overensstemmende med de faktiske forhold. Kort sagt: Intet justismord uten en falsk fortelling. Men det som trengs for å komme frem til dette, er bare noen sekunders resonnering, ikke tolv forskerårsverk med studier av konkrete straffesaker.

Dessuten er ikke dette en årsakssammenheng, av samme grunn som at løping ikke kan sies å være forårsaket av raske fotbevegelser. For hvis vi med «falsk fortelling» og «justismord» forstår det samme som i avsnittet ovenfor, smelter de to elementene for mye sammen til at vi har den avstanden mellom «falsk fortelling» og «justismord» som gjør det berettiget å snakke om henholdsvis årsak og virkning. Det eneste som kan redde forskernes «konklusjon», er en alternativ definisjon av minst ett av de to uttrykkene. Nå har jo Linneberg for så vidt gitt en annen definisjon av ordet «justismord» i Klassekampen. Men en langt mer vidtgående konklusjon om at falske fortellinger er hovedårsaken til «alvorlige rettsfeil», kan forskerne umulig ha dekning for å trekke. For eksempel har de bare studert straffesaker.

I NNT-artikkelen har jeg påvist det absurde ved Dragvolls utsagn om at bevis som hver for seg ikke er tilstrekkelige til å oppfylle beviskravet, heller ikke kan gjøre det samlet. Dette er et generelt utsagn av kunnskapsteoretisk art, og må diskuteres som det. I stedet begynner Linneberg å snakke om bevissituasjonen i Torgersen-saken: «Er $3 \times 0 = 3$? Bare i rettsvesenet. Ikke i normale menneskers hoder. Er det raljering å påpeke slik

maktmisbruk?» Dette er ikke et svar på hvorfor det *aldri* kan være slik at bevis som hver for seg er utilstrekkelige, samlet er tilstrekkelige. Dessuten blir det vel her et spørsmål om ikke Linneberg med disse setningene – hvor aktører i rettsvesenet på en ikke veldig tilslørt måte fremstilles som ikke normale mennesker – egentlig bekrefter det jeg skriver om «den nedlatende og til dels raljerende fremstillingsformen».

De tre øvrige spørsmålene berøres ikke av Linneberg.

Linneberg har fått det for seg at jeg ikke «ser [...] verdien i å være kritisk til hvordan dommer felles», og at jeg «[ikke virker] interessert i justismord i virkeligheten». Dette får stå for hans regning. Selv mener jeg for eksempel at det er viktig å eksponere ferske jusstudenter for den muligheten at rettsvesenet også begår alvorlig urett, for å forebygge en naiv tiltro til rettsvesenets ufeilbarlighet. Derfor har jeg laget argumentasjonsoppgaver om kontroversielle straffesaker som Moen-sakene, Torgersen-saken, Treholt-saken og Scandinavian Star-saken, i tillegg til å omtale Liland-saken både i lærebok og forelesninger. Etter hvert har nærmere tusen jusstudenter skrevet en veiledet seminaroppgave om bevissituasjonen i en slik sak. Og som et forsøk på å bidra til kritisk resonnering rundt juridiske bevis har jeg både i min bok om bevisbedømmelse og i et stort antall foredrag for norske dommere misjonert for en bestemt fremgangsmåte i bevisbedømmelsen. Kort fortalt går denne fremgangsmåten ut på å forklare bevisene så godt det lar seg gjøre under ulike hypoteser, for å redusere effekten av bekreftelsesfellen (*confirmation bias*). Jeg håper at dette vil øke treffsikkerheten i bevisbedømmelsen, og dermed redusere faren for at uskyldige blir domfelt.

Linneberg uttaler i Klassekampen 27. mai at min kritikk av justismordprosjektet «er et skrekkeeksempel på hvordan en med en hegemonisk systemservil tenkning avfeier annerledestenkende med et helt annet og systemkritisk syn på vitenskapelighet». Det kan virke som om Linneberg i kraft av være «systemkritisk», «maktkritisk» osv. anser seg fritatt fra krav i academia om saklighet, presisjon, koherens, substans og etterrettelighet. I likhet med Klassekampens anmelder som omtalte *Justismordets retorikk* (22. juni 2013), etterlyser jeg en «mer sanndru retorikk». Men fyllestgjørende svar på de seks spørsmålene jeg listet opp tidligere i dette innlegget, får vi nok aldri.